

Economie
vandaag
2024

71

22

Data analysis 2022 Monthly

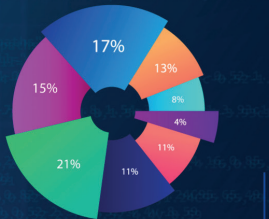
Leading countries:

- China +520 000 users
- USA +240 000 users
- Brazil +160 000 users
- Japan +120 000 users
- Kingdom +120 000 users
- Germany +78 000 users
- Canada +65 345 users
- Finland +55 350 users
- Australia +44 750 users

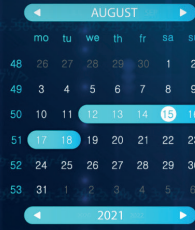
Other countries: 870 000
Average gain per day: 8700

1.8

- Australia
- USA
- Germany
- Canada
- Finland
- Japan
- Kingdom
- China
- Brazil

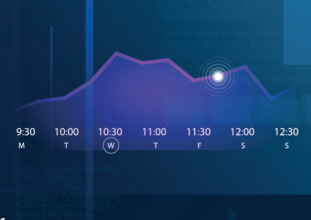

- 8:30 Breakfast with Mike
- 13:00 Conference
- 14:30 Send report
- 16:00 Courier will arrive

18.2
6.6

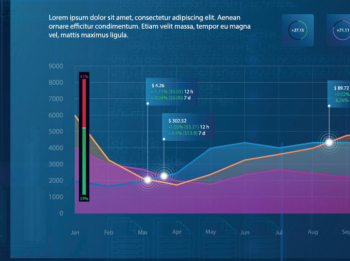
Investments this week

Increase from last week +7.4%

Paid subscriptions per month: 1200
Paid subscriptions per month for a year: 770
Total income \$1,473,526

★ Paid subscriptions

- +71.11
- 16.7
- +54.21
- +27.35
- +14.20

12.1

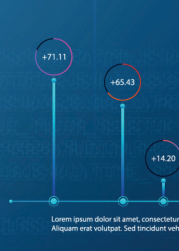

+1 280 260
Paid subscriptions per month: 1200
Paid subscriptions per month for a year: 770
Total income \$1,473,526

- 64% Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit.
- 58% Vivamus quam ne, condimentum nec, lacus non.
- 62% Fusce vitae semper diam. Etiam non ante vel tortor volutate pulcrum.
- 76% Sed porta euismod nisi. Sed porta euismod nisi.

13

13.5
75

Economie vandaag

2024

Ivan De Cnuydt
Sonia De Velder

Basisboek +
digitale studiehulp

Ga aan de slag met de online studiehulp

Voor de student

- ▶ Meer dan **500 zelftoetsen** met automatische feedback
- ▶ Meer dan **100 opgaven**, volledig begeleid uitgewerkt
- ▶ **Interactieve grafieken en figuren** met didactische ondersteuning
- ▶ **E-book**: studeren, notities nemen, markeren en delen
- ▶ Toegang tot het meest **actuele cijfermateriaal** in één klik

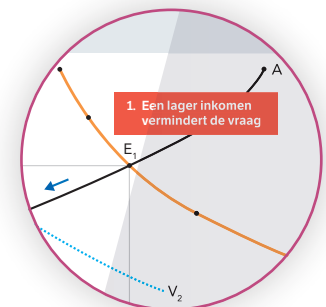
Voor de docent

- ▶ Stel je **eigen cursus** samen en vul aan met eigen tekst-, video- en beeldmateriaal
- ▶ Maak **klasgroepen** aan en wijs **opdrachten** toe aan je studenten
- ▶ Volg de **voortgang** van je studenten op en ontdek waar de moeilijkheden zitten
- ▶ Bekijk de laatste **geactualiseerde cijfers** in het digitale boek

Gebruik je **unieke code** om je te registreren op www.economievandaag.be:

Hiermee heb je voor het academiejaar 2024-2025 **gratis toegang** tot de online studiehulp met oefeningen, figuren en een digitale versie van het boek.

De online studiehulp legt stapsgewijs de grafieken uit

Figuur 3.2
Wijziging in het marktevenwicht bij volkomen concurrentie naar aanleiding van een verschuiving van de collectieve vraag naar links.

Bekijk online de interactieve versie van de figuren in dit boek

3 Prijsvorming

Bij een prijs van 0,25 EUR vraagt men 20 000 eenheden en biedt men slechts 1 000 eenheden aan. Het vraagoverschot van 19 000 eenheden kan alleen maar verdwijnen door de prijs op te trekken tot 0,75 EUR.

Figuur 3.2
Wijziging in het marktevenwicht bij volkomen concurrentie naar aanleiding van een verschuiving van de collectieve vraag naar links.

Zolang de collectieve vraag- en aanbodcurve niet verschuift, blijft de evenwichtsprijs echter onveranderd. In hoofdstuk 1, 1.2.4 zagen we dat een verschuiving van de collectieve vraagcurve o.a. het gevolg kan zijn van een verandering van:

- de preferenties van de vraagders,
- de prijzen van andere goederen,
- de inkomens van de vraagders,
- het aantal vraagders.

Vooronderstellen we dat er een reële inkomensdaling optreedt (bv. in periodes met hoge werkloosheid). Hierdoor verschuift de collectieve vraagcurve naar links. Bij alle prijzen nuas vraagt men dusdoor minder dan voorheen. Als gevolg hiervan daalt de evenwichtsprijs van 0,75 EUR naar 0,25 EUR. De evenwichthoeveelheid daalt dus van 20 000 eenheden naar 7 000 eenheden (cf. figuur 3.2).

In hoofdstuk 2, 2.6.4 zagen we dat een verschuiving van de collectieve aanbodcurve o.a. het gevolg kan zijn van een verandering van:

- de productiekosten,
- de prijzen van de productiemiddelen,
- het aantal aanbieders.

Als voorbeeld voor een verandering aan de aanbodzijde nemen we een productiviteitsstijging van de arbeiders. Hierdoor verschuift de collectieve aanbodcurve naar rechts. Bij alle mogelijke prijzen biedt men dus meer aan. Als gevolg hiervan daalt de evenwichtsprijs van 0,75 EUR naar 0,25 EUR en stijgt de evenwichthoeveelheid van 12 000 eenheden naar 19 000 eenheden (cf. figuur 3.3).

96 ECONOMIE VANDAAG 2021

Toets jezelf ▶ Waar sta je?

1. De prijs van de hazelnoten is de voorbije maanden gestegen niveau in 10 jaar. Oorzaak is een periode van strenge vorst in de werelds grootste productie van hazelnoten. Liefhebbers van Nutella betalen binnenkort misschien meer voor hun favoriete broodje!

- een afname van de aangevraagde hoeveelheid.
- een verschuiving van de aangevraagde hoeveelheid.
- een verschuiving van de aangeboden hoeveelheid.
- een verschuiving van de aangeboden hoeveelheid naar rechts.

Fout!
Klik [hier](#) voor meer informatie.

Toets jezelf online en ontdek of je de leerstof beheerst

Studeer efficiënter door het boek te combineren met de online studiehulp

- ▶ **Grasduin** door de meest actuele economische cijfers

Zelf doen ▶ Actuele data

- ▶ **Ontdek** of je volledig mee bent met de leerstof

Toets jezelf ▶ Waar sta je?

- ▶ **Oefen** de leerstof online in

Opgaven ▶ Met uitwerking

- ▶ **Krijg meer inzicht** in de figuren uit het boek dankzij een interactieve, stapsgewijze uitleg

Uitgeverij Academia Press
Coupure Rechts 88
9000 Gent
www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 9789401411943
D/2024/45/298
NUR 780

Ivan De Cnuydt & Sonia De Velder
Economie Vandaag 2024
Gent, Academia Press, 2024, XVIII + 411 p.

Cover en lay-out: Stefaan Verboven
Zetwerk binnenwerk: Keppie & Keppie

© Ivan De Cnuydt & Sonia De Velder, Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf XIII

00

Inleiding 1

0.1 Het doel van de economische wetenschap 2

- 0.1.1 Behoeftte 2
- 0.1.2 Schaarse middelen 3
- 0.1.3 Nuttigheid en keuzeprobleem 3

0.2 Welvaart en welzijn 4

0.3 Soorten goederen 5

0.4 Consumptie en productie 7

0.5 De methode 8

0.6 De ceteris paribus-clausule 8

0.7 Micro-, meso- en macro-economie 9

Wat moet je weten 10

Wat moet je kunnen 11

01

Consumenten 13

1.1 De keuze van de optimale goederencombinatie (= evenwicht van de consument) 14

- 1.1.1 De preferenties 14
- 1.1.2 Budget en prijzen 16
 - Het opstellen van de budgetlijn 16
 - Gevolgen van inkomensveranderingen 17
 - Gevolgen van prijsveranderingen 18

1.2 De prijsvraagcurve 19

- 1.2.1 De afleiding van de individuele vraagcurve 19
- 1.2.2 Een beweging langs de individuele vraagcurve 21
- 1.2.3 Verschuivingen van de individuele vraagcurve 21
 - Veranderingen in het inkomen 21
 - Veranderingen in de preferentieschaal 23
 - Veranderingen in de prijs van andere goederen 23
- 1.2.4 De collectieve of marktverraagcurve 25

1.3 De elasticiteit van de vraag 28

- 1.3.1 De prijselasticiteit van de vraag 28
- 1.3.2 De kruiselingse prijselasticiteit van de vraag 32
- 1.3.3 De inkomenselasticiteit van de vraag 34

1.4 Het consumentengedrag in België 37

- 1.4.1 Het bestedingspatroon van de Belgische particulieren 37
 - Evolutieschets van de particuliere consumptie 2017-2023 37
 - Het bestedingspatroon van de Belgische gezinnen: een vergelijkende studie 38

- 1.4.2 Het spaargedrag van de Belgische particulieren 40
 - Begrip 40
 - Factoren die het spaargedrag van de gezinshuishoudingen bepalen 41
 - Factoren bepalend voor het spaargedrag op lange termijn 41
 - Factoren bepalend voor het spaargedrag op korte termijn 43
 - Verloop van de spaarquote van de Belgische huishoudens (2017-2023) 43

1.5 Meting van de prijzen, de consumptieprijsindex 45

- 1.5.1 Voorwaarden waaraan de consumptieprijsindex als inflatiemeter moet voldoen 45
- 1.5.2 De consumptieprijsindex 48

Wat moet je weten 50

Wat moet je kunnen 51

Opgaven 52

02

Producenten 55

2.1 De bepaling van de optimale productiegrootte 56

2.2 De wet van de toe- en afnemende meeropbrengst 57

2.3 Het kostenverloop 60

2.3.1 De totale constante kosten 60

2.3.2 De totale variabele kosten 62

2.3.3 De totale kosten 64

2.3.4 De gemiddelde en marginale kosten 65

2.4 Het opbrengstenverloop bij volkomen concurrentie 68

2.5 De optimale productiegrootte bij volkomen concurrentie (= evenwicht van de producent) 71

2.6 De afleiding van de aanbodcurve bij volkomen concurrentie 74

2.6.1 De individuele aanbodcurve 74

2.6.2 Een beweging langs de individuele aanbodcurve 77

2.6.3 Verschuivingen van de individuele aanbodcurve 78

2.6.4 De collectieve of marktaanbodcurve 78

2.7 De breakevenanalyse 80

2.8 De prijselasticiteit van het aanbod 82

Wat moet je weten 85

Wat moet je kunnen 86

Opgaven 87

03

Prijsvorming 91

3.1 Markt en markt vormen 92

3.2 De volkomen concurrentie 94

3.2.1 Kenmerken 94

3.2.2 Het marktevenwicht bij volkomen concurrentie 95

3.2.3 Dynamische vraag- en aanbodrelaties (= spinnenwebtheorema) 97

- 3.2.4 Ingrijpen van de overheid in de prijsvorming 98
- 3.3 De onvolkomen concurrentie 100**
 - 3.3.1 Het monopolie 101
 - Kenmerken 101
 - Het evenwicht van de monopolist 102
 - 3.3.2 Het oligopolie 106
 - Kenmerken 106
 - Het evenwicht van de oligopolist 107
 - 3.3.3 De monopolistische concurrentie 108
 - Kenmerken 108
 - Het evenwicht van de monopolistische concurrent 109
- 3.4 Het prijsbeleid in België 110**
 - 3.4.1 Het rechtstreeks overheidsingrijpen op het gebied van prijsvorming 111
 - 3.4.2 Bijzondere prijsregelingen 112
 - Wat moet je weten 113
 - Wat moet je kunnen 114
 - Opgaven 115

04 Macro-economische grootheden 119

- 4.1 De economische kringloop 120**
- 4.2 De berekening van de economische activiteit 121**
 - 4.2.1 'Bruto' en 'netto' 121
 - 4.2.2 'Tegen marktprijzen' en 'tegen factorprijzen' 127
 - 4.2.3 'Nationaal' en 'binnenlands' 130
- 4.3 Het reële en het nominale bbp 135**
- 4.4 Het bbp als maatstaf voor onze welvaart 136**
- 4.5 De nationale rekeningen 141**
 - 4.5.1 De praktijk 141
 - 4.5.2 De betekenis van de nationale rekeningen 141
- 4.6 Macro-economische gegevens van de Belgische economie 142**
 - 4.6.1 De oorsprong van het bruto binnenlands product volgens de activiteitsklasse 143
 - 4.6.2 De verdeling van het bruto binnenlands product over de productiefactoren 144
 - 4.6.3 De besteding van het bruto binnenlands product 145
 - De particuliere consumptie 145
 - De overheidsconsumptie 146
 - De brutokapitaalvorming 146
 - De investeringen van vennootschappen 146
 - De particuliere investeringen 146
 - De overheidsinvesteringen 146
 - De netto-uitvoer 147
 - Wat moet je weten 148
 - Wat moet je kunnen 149
 - Opgaven 150

05 Conjunctuur, groei en ontwikkeling 153

5.1 De conjunctuur 154

- 5.1.1 Beschrijving 154
 - De conjunctuurbeweging 154
 - Indicatoren van de economische activiteit 155
 - Het bbp 155
 - Andere conjunctuurindicatoren 156

- 5.1.2 Verklaring 159
 - Exogene verklaringen 159
 - Endogene verklaringen 160

- 5.1.3 De conjunctuurpolitiek 164

5.2 De economische groei 165

- 5.2.1 Begrip 165
- 5.2.2 Determinanten van de groeibeweging 165
- 5.2.3 De voor- en nadelen van de economische groei 166

5.3 Ontwikkeling 167

- 5.3.1 Inkomen als ontwikkelingsmaatstaf 167
- 5.3.2 Alternatieve maatstaven van maatschappelijk welzijn 173
- 5.3.3 Een aantal oorzaken van het lager ontwikkelingstempo van veel ontwikkelingslanden 176
 - Koloniale uitbuiting en politiek-economische dominantie van de rijke industrielanden 176
 - Politieke instabiliteit inclusief een slecht functionerend openbaar bestuur 176
 - Ontbreken of onvoldoende beschikbaar zijn van een of meer productiefactoren 176
- 5.3.4 Evolutie in het ontwikkelingsbeleid 178

Wat moet je weten 179

Wat moet je kunnen 179

Opgaven 180

06 Nationaal inkomen en werkgelegenheid 181

6.1 De hoogte van het nationaal inkomen 182

- 6.1.1 De macro-economische consumptie- en spaarvergelijking 182
- 6.1.2 De investeringsvergelijking 184
- 6.1.3 Het evenwichtsinkomen 185
- 6.1.4 De investeringsmultiplicator 187
- 6.1.5 De accelerator 190
- 6.1.6 De hoogte van het nationaal inkomen en de tewerkstelling 191

6.2 De arbeidsmarkt 197

- 6.2.1 Aanbod van arbeidskrachten 197
- 6.2.2 Vraag naar arbeidskrachten 199
 - De groei van de werkgelegenheid is in 2023 sterk vertraagd 200

- Werkgelegenheidsdoelstelling EU 2030 200
 - 2030 - 80 % werkgelegenheidsdoelstelling België 201
 - 6.2.3 Werkloosheid over de periode 2017-2023 202
 - Waar staat België in vergelijking met de EU-27? 204
 - 6.2.4 De werkloosheid: soorten en oorzaken 206
 - 6.2.5 Bestrijding van de werkloosheid 207
 - 6.3 Concurrentievermogen, loonvorming, innovatie en digitalisering 210**
 - 6.3.1 Concurrentievermogen 210
 - 6.3.2 Loonvorming 212
 - Het principe van de Belgische loonindexering 213
 - Centrale akkoorden voor de bepaling van de loonnorm 215
 - 6.3.3 Innovatie 216
 - Doelstellingen 216
 - Instrumenten om innovatie-voortgang te meten 217
 - 6.3.4 Digitalisering 219
 - Wat moet je weten 221
 - Wat moet je kunnen 222
 - Opgaven 223

07 **Geld, monetair beleid en inflatie 225**

- 7.1 Het geld 226**
 - 7.1.1 Functies van het geld 226
 - 7.1.2 Betalingsverkeer vandaag 226
 - Het chartaal geld 226
 - De munten (= metaalgeld) 226
 - Het papiergeld 227
 - Het giraal geld 228
 - Het quasi-geld 230
 - 7.1.3 Geldsubstitutie - geldschepping 231
 - 7.1.4 Vraag naar en aanbod van geld 233
 - Vraag naar geld 233
 - Aanbod van geld 233
 - De vermogensmarkt 234
 - 7.1.5 Het monetaire evenwicht 234
- 7.2 De monetaire politiek van het eurosysteem 236**
 - 7.2.1 Doelstelling en taken 236
 - 7.2.2 De monetaire beleidsinstrumenten 238
 - De openmarktoperaties 238
 - De permanente faciliteiten 241
 - De monetaire reserve (minimumreserves) 242
 - Forward guidance 242
- 7.3 Het inflatieverschijnsel 243**
 - 7.3.1 Begrip 243
 - 7.3.2 Oorzaken van inflatie 243
 - Conjuncturele oorzaken van inflatie 243

	Structurele oorzaken van inflatie	244
	Monetaire oorzaken van inflatie	244
7.3.3	Gevolgen van inflatie	244
7.3.4	Bestrijding van inflatie	246
7.3.5	De inflatie 2017-2023	247
7.3.6	Deflatie?	249
	Wat moet je weten	251
	Wat moet je kunnen	252
	Opgaven	253

08

Internationale betrekkingen 255

8.1 Betekenis en beschrijving van het Belgische handelsverkeer 256

8.1.1	Internationale context	256
	De invoer- en de uitvoerquote	257
	De openheidsgraad	257
8.1.2	De buitenlandse handel van België 2019-2022	258
	Globale resultaten	258
	Geografische oriëntaties van de buitenlandse handel van België	259
	Sectorale oriëntaties van de buitenlandse handel van België	261
	De nettoruilvoet (= terms of trade)	261

8.2 De werking van het systeem van vrij internationaal handelsverkeer 262

8.2.1	De theorie van A. Smith: absolute kostenverschillen	262
8.2.2	De theorie van D. Ricardo: relatieve kostenverschillen	263
8.2.3	De voordelen van de internationale vrijhandel	265
8.2.4	Ongebreidelde vrijhandel of toch niet?	266

8.3 Handelspolitiek 268

8.3.1	Tarifaire belemmeringen	268
8.3.2	Niet-tarifaire belemmeringen	269

8.4 De wisselmarkt 270

8.4.1	Begrip	270
8.4.2	De hoogte van de wisselkoers	271
	De vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's	271
	Hoe ontstaat de wisselkoers	271
	Factoren die de vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's bepalen	273
8.4.3	Wisselkoerssysteem	276
8.4.4	Bretton Woods	280
8.4.5	Van EMS naar EMU	281

8.5 De betalingsbalans 281

8.5.1	Begrip	281
8.5.2	De deelrekeningen van de betalingsbalans van België	282
	Het lopend verkeer	282
	Het kapitaal- en financieel verkeer	285
8.5.3	Evenwicht op betalingsbalansen wereldwijd verstoord	286
8.5.4	Oorzaken van een betalingsbalansonevenwicht	287

- Oorzaken van conjuncturele aard 287
- Oorzaken van structurele aard 287
- Oorzaken van toevallige aard 288
- 8.5.5 De gevolgen van een betalingsbalansonevenwicht 288
- 8.5.6 Het herstel van het evenwicht op de betalingsbalans 291
 - Volgens de klassieke leer (= prijsbenadering) 291
 - Volgens de keynesiaanse leer (= inkomensbenadering) 291
 - Volgens de moderne theorie 292
 - Het voeren van een aangepaste handelspolitiek 292
 - Het voeren van een aangepast monetair, budgettair, productie- en/of inkomensbeleid 292
 - Het devalueren van de nationale munt 292
- Wat moet je weten 293
- Wat moet je kunnen 294
- Opgaven 295

09

Internationale samenwerking 297

9.1 Vormen van economische integratie 298

- 9.1.1 Vrijhandelszone 299
- 9.1.2 Douane-unie 299
- 9.1.3 Gemeenschappelijke markt 300
- 9.1.4 Economische unie 300
- 9.1.5 Monetaire unie 302

9.2 De Economische en Monetaire Unie 303

- 9.2.1 Op weg naar de EMU 303
- 9.2.2 1999 en later 306
- 9.2.3 Argumenten pro en contra EMU 307
- 9.2.4 EMS-II 308
- 9.2.5 De euro: waardige tegenspeler van de Amerikaanse 'greenback'? 309
- 9.2.6 Naar een sterkere economische en monetaire unie 309
 - Bankenunie 310
 - Economische unie 310
 - Begrotingsunie 312
 - Wetgeving 312
 - Begrotingsresultaten 313
 - Begrotingssolidariteit: noodfinanciering en nieuwe mechanismen voor crisisbestrijding voor eurolanden 314
 - Het budgettaire en financiële antwoord van de Europese instellingen op de COVID-19-crisis 314

9.3 Mondiale samenwerking: internationaal handelsverkeer 315

- 9.3.1 De Wereldhandelsorganisatie (WTO) 315
- 9.3.2 De United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) 317
- 9.3.3 De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) 317

9.4 Mondiale samenwerking: internationaal betalingsverkeer 318

- 9.4.1 Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) 318
- 9.4.2 De Wereldbank (World Bank) 320

- 9.5 Internationale beleidscoördinatie 321
- 9.6 De officiële ontwikkelingshulp (DAC-leden) 323
- 9.7 De Millenniumontwikkelingsdoelen van de VN 325
 - Wat moet je weten 326
 - Wat moet je kunnen 327
 - Opgaven 328

10 Milieu en duurzame ontwikkeling 329

10.1 Milieu 330

- 10.1.1 Wereldwijde ongelijkheid in beslag op het milieu 330
- 10.1.2 Het milieubeleid 334
 - Milieustrumenten 334
 - Milieuprestaties 335
 - Nationaal en regionaal milieubeleid 336
 - De bestrijding van de klimaatverandering 336
 - Van Kyoto ... 336
 - ... naar het Akkoord van Parijs 337
 - Europese klimaatdoelen en de ambitie van België 339
 - Het behoud van biodiversiteit en natuurbescherming 340
 - Wereldwijde afspraken over biodiversiteit 340
 - EU-beleid om de biodiversiteit te beschermen 341

10.2 Duurzame ontwikkeling: groei en milieu 342

- 10.2.1 Wat is duurzame ontwikkeling? 342
- 10.2.2 Naar een meer duurzame maatschappij? 343
- 10.2.3 Duurzame Ontwikkelingsdoelen 344
 - Twee mondiale agenda's komen samen 344
 - Waar staan we? 346
- 10.2.4 Circulaire economie en de Sustainable Development Goals 349
 - Waarom is circulaire economie belangrijk? 349
 - Wat is een circulaire economie? 349
 - Wat zijn de baten van de circulaire economie? 351
 - Hoe wil de EU uiterlijk 2050 een circulaire economie tot stand brengen? 352
 - Toezen op de voortgang 354
- 10.2.5 Deeleconomie: duurzaam economisch model 354
 - Factoren aan de basis van het ontstaan en de ontwikkeling van de deeleconomie 355
 - Regelgeving 355
 - EU 355
 - Wat moet je weten 356
 - Wat moet je kunnen 357

11

Overheid 357

11.1 Overheidstussenkomst of toch niet? 358

11.2 Doelstellingen van de economische politiek 359

11.3 Vormen van economische politiek 362

11.4 De overheidsfinanciën 362

11.4.1 De overheidsbegroting 362

11.4.2 Het budgettair beleid (= fiscal policy) 363

11.4.3 De overheidsuitgaven 366

Begrip 366

Een terugblik 366

Recente evolutie 366

De vergrijzing 368

Vooruitzichten voor de vergrijzing in België 368

Wat kost ons de vergrijzingsfactuur? 369

Welk antwoord op de vergrijzing? 370

Armoede 371

Hoe wordt armoede in de EU gemeten? 371

EU-doelstelling 2030 inzake sociale bescherming 374

Hoeveel mensen lopen een risico op armoede en sociale uitsluiting? 375

Hoe wordt armoede in België bestreden? 376

11.4.4 De ontvangsten van de overheid 376

Begrip 376

Een terugblik 377

Recente evolutie 377

11.4.5 Het financieringssaldo van de overheid 379

Begrip 379

Een terugblik 379

Recente evolutie 379

11.4.6 De overheidsschuld en het rentesnieuwbaleffect 381

Samenstelling van de overheidsschuld 381

Een terugblik 381

Recente evolutie 381

Wat moet je weten 384

Wat moet je kunnen 385

Opgaven 386

Lijst van symbolen 387

Lijst van afkortingen 388

Lijst van figuren 392

Lijst van tabellen 394

Bronnenlijst 395

Nuttige internetsites 403

Index 405

Herkomst van de illustraties 411

Economie Vandaag is een handboek Algemene Economie voor het Hoger Onderwijs dat als voornaamste uitgangspunt heeft een brug te slaan tussen economische theorie en actualiteit. In dit boek verwerft de student op een gestructureerde wijze kennis van en inzicht in het economisch leven en zijn samenhang. Het boek is gestructureerd rond elf belangrijke kernthema's:

- ▶ Consumenten
- ▶ Producenten
- ▶ Prijsvorming
- ▶ Macro-economische grootheden
- ▶ Conjunctuur, groei en ontwikkeling
- ▶ Nationaal inkomen en werkgelegenheid
- ▶ Geld, monetair beleid en inflatie
- ▶ Internationale betrekkingen
- ▶ Internationale samenwerking
- ▶ Milieu en duurzame ontwikkeling
- ▶ Overheid

Dit handboek biedt de meest complete en uitgebalanceerde inleiding tot het opleidingsonderdeel Economie in het hoger onderwijs.

Economie Vandaag: modulair

In het snel veranderende landschap van het hoger onderwijs dienen keuzes te worden gemaakt, ook en vooral in een opleidingsonderdeel Economie. Het is niet mogelijk en niet wenselijk alles te behandelen. Uit de jarenlange ervaring blijkt dat sommige docenten bv. meer de nadruk leggen op een micro-economische aanpak, anderen willen een macro-economische weg inslaan. Afhankelijk van de voor de specifieke opleiding geformuleerde leerdoelstellingen kan men hierbij minder ver of nog verder gaan. In sommige opleidingen kunnen grafieken en berekeningen achterwege gelaten worden.

De modulaire opbouw van het handboek Economie Vandaag komt hieraan tegemoet. Ieder onderdeel staat op zich. De docent kan zelf kiezen welke onderdelen hij wel of niet uitgebreid wenst te behandelen. Waar nodig kan door interne verwijzing en door gebruik van het register onmiddellijk het verband gelegd worden met andere onderdelen die niet uitgebreid in de les kunnen worden behandeld. Zo biedt het boek kansen tot zelfstudie of tot verdere verdieping maar evenzeer tot beperking of inkrimping van de leerstof. Via het dashboard op www.economievandaag.be kan de docent een kant-en-klaar digitaal boek samenstel-

len, volledig op maat van zijn studenten. De docent kan dit digitale boek bovendien verrijken met toetsen, video- en beeldmateriaal, ... Zo zien de studenten perfect wat ze moeten kennen en kunnen.

Economie Vandaag: actueel

De economische realiteit verandert vlug, dat is het voorbije jaar nog maar eens gebleken. De noodzaak om de theorie aan de praktijk te toetsen is bijgevolg bijzonder groot. Economie Vandaag kent een jaarlijkse actualisatie en neemt de meest recente cijfers op die tot net voor publicatie nog worden aangepast. In het digitale boek op www.economievandaag.be zijn talrijke links aangebracht zodat één klik volstaat om toegang te krijgen tot het meest actuele cijfermateriaal. Daardoor kunnen we steeds inspelen op nieuwe tendensen die economie tot een boeiend vak maken. Heel wat cijfermateriaal is overigens uniek. Tal van economische en financiële instanties verlenen hieraan hun medewerking.

Economie Vandaag: didactisch

De gestructureerde aanpak maakt het mogelijk om de te verwerven competenties te behalen en de reeds verworven competenties verder uit te diepen. Kernwoorden in de marge van het boek bouwen verder op de gestructureerde aanpak. Economie Vandaag stimuleert de zelfwerkzaamheid van de studenten. Iedere module eindigt met een overzicht van wat de student moet weten en wat hij moet kunnen. Opgaven en zelf doen helpen de student daarbij. Via een 'toets jezelf'-module op www.economievandaag.be kan de student steeds zijn eigen vooruitgang in kaart brengen. Je kan daarbij een selectie maken in functie van de moeilijkheidsgraad (gemakkelijk, gemiddeld en moeilijk). Online studiehulp (dynamische grafieken, (uitgewerkte) opgaven met digitale begeleiding, ...) vertrekt vanuit de didactiek om te kunnen inzetten in het leerproces. Vooral bij de voorbereiding van het examen blijken deze dynamische grafieken, (uitgewerkte) opgaven en 'toets jezelf' (met automatische feedback) in een behoefte te voorzien. Het dashboard biedt een overzichtelijke weergave van alle resultaten. Zo ziet u in één oogopslag de voortgang van iedere student. Docenten die het boek gebruiken kunnen beschikken over een docentenpakket met ondersteunend materiaal.

Economie Vandaag: fris en jong

Economisch onderwijs mag best in een aantrekkelijk kleedje zitten. De auteurs streven er steeds naar zich aan te passen aan de noden en de wensen van het doelpubliek. Een aantrekkelijke en telkens weer vernieuwde vormgeving doet jongeren zin krijgen om zich te verdiepen in de materie. Grafieken, tabellen en illustraties passen zich ook visueel aan de heersende trends aan. Uitgangspunt daarbij is: een functionele vormgeving. Economie Vandaag is op dit vlak een trendsetend handboek, zonder daarbij de essentie uit het oog te verliezen.

Economie Vandaag: online

Via het volledig geïntegreerde interactieve leerplatform www.economievandaag.be biedt Economie Vandaag heel wat digitale ondersteuning:

voor de docent:

- ▶ vanuit jouw lespresentatie kan je desgewenst via een hyperlink vlot directe toegang creëren tot alle beschikbare oefenmateriaal 'Economie Vandaag' die jij en je studenten kunnen gebruiken: dynamische figuren, opgaven, toets jezelf, zelf doen;
- ▶ klasgroepen aanmaken en opdrachten toewijzen aan de klasgroepen;
- ▶ een kant-en-klaar digitaal boek samenstellen op maat van uw studenten;
- ▶ leervorderingen van de studenten opvolgen en ontdekken waar studenten mee worstelen;

voor de student:

- ▶ e-book:
 - studeren, notities nemen, markeren, bewaar en deel digitale aantekeningen met medestudenten en docenten;
 - op maat aangemaakte digitale cursus;
 - met één klik toegang tot het meest actuele cijfermateriaal;
- ▶ uitgebreide 'toets jezelf'-module met automatische feedback;
- ▶ dynamische figuren met didactische ondersteuning om de opbouw te herhalen en beter te begrijpen;
- ▶ online begeleiding bij het oplossen van opgaven om meer inzicht te verwerven.
- ▶ via de aangebrachte hyperlinks uit de lespresentatie vlot directe toegang tot alle oefenmateriaal 'Economie Vandaag' die voor jou als student relevant is: dynamische figuren, opgaven, toets jezelf, zelf doen.

Economie Vandaag: waar voor uw geld

Met Economie Vandaag heeft de student een inhoudelijk en vormelijk kwaliteitsboek dat hij zowel tijdens als na zijn studies verder zal gebruiken en consulteren. Bij al deze troeven komt bovendien nog de billijke prijszetting. Met de hoger geschetste kwaliteiten en een democratische prijs is het boek zonder twijfel te bestempelen als 'de beste koop' in de categorie handboeken Algemene Economie.

Economie Vandaag: competenties

Geen specifieke begincompetenties vereist.

- ▶ Kennis
 - Begrippen van de micro- en macro-economie.
 - Fundamentele economische principes.
 - Economische denkwijzen.
 - Kennis economische actualiteit.
 - Ruim referentiekader m.b.t. economische actualiteit.
- ▶ Vaardigheden
 - Inzicht verwerven in de wisselwerking van de economische grootheden.
 - Grafieken en tabellen lezen, begrijpen en interpreteren.
 - Economische theorie aan de actualiteit koppelen.
 - Actuele informatie in een meertalige omgeving over economische onderwerpen verzamelen vanuit relevante en betrouwbare bronnen.
 - Actuele economische informatie analyseren, structureren, uitleggen en verklaren.
 - Inzicht verwerven in het dagelijkse economisch leven.
 - In concrete situaties aangeven welk beleid er wordt gevoerd.
- ▶ Attitudes
 - Kritisch omgaan met bronnen.
 - Kritisch staan t.a.v. economische problemen en de gevoerde economische politiek.
 - Nadenken over maatschappelijk relevante thema's.
 - Kennis permanent actualiseren.
 - Analytische ingesteldheid.
 - Zin voor nauwkeurigheid.
 - Zin voor volledigheid.
 - Zin voor systematiek.
 - Zelfstandigheid.
 - Zin voor samenwerking.
 - Opdrachten kunnen uitvoeren tegen een gestelde deadline.

Economie Vandaag: belangrijkste wijzigingen nieuwe editie

- ▶ Extra aandacht voor:
 - de circulaire economie (R-ladder) en hoe de EU in 2050 een circulaire economie wil tot stand brengen;
 - deeleconomie: duurzaam model;
 - EU's digitaal decennium: doelstellingen 2030.
- ▶ Herwerking en actualisering van het volledige handboek.
- ▶ Dynamische figuren met didactische ondersteuning om de opbouw te herhalen en beter te begrijpen.
- ▶ Restyling grafieken.
- ▶ Visuele aanpassing van cijferreeksen.
- ▶ Coronacrisis en energiecrisis, rol van de ECB (bv. QE).
- ▶ Europese Pijler van Sociale Rechten en sociaal scorebord.
- ▶ Armoede-indicatoren ontwikkelingslanden (Wereldbank, VN).
- ▶ Ecologische balans 2022, Sustainable Society Index 2020, Environmental Performance Index 2024, klimaatverdrag van Parijs en EU-klimaatplan 2030.
- ▶ Europese Green Deal.
- ▶ Duurzame Ontwikkelingsdoelen: waar staan we?
- ▶ Europa 2030-strategie (werk, milieu, armoede, ...): waar staat België in een vergelijking met de EU-27?
- ▶ Online begeleiding bij het oplossen van opgaven om meer inzicht te verwerven en varianten om zelf verder te oefenen.
- ▶ Aangepaste zelftoetsmodule met meer zelftoetsen op www.economievandaag.be.
- ▶ Alle 'toets jezelf' zijn voorzien van automatische feedback (oplossing en begeleiding).

Economie Vandaag: dankwoord

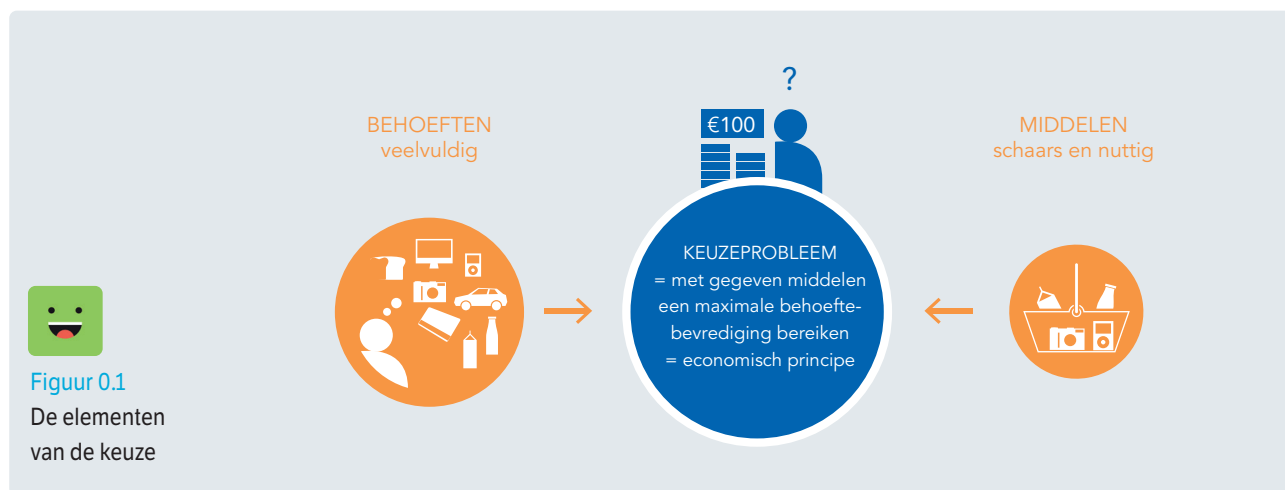
Reeds meer dan 30 jaar gebruiken ieder jaar opnieuw duizenden studenten in de meest uiteenlopende opleidingen dit handboek. De jaarlijkse actualisering en vernieuwing doen de titel alle eer aan. We hopen dat deze geheel herziene druk en het volledig geïntegreerde interactieve leerplatform www.economievandaag.be op een even ruime respons mag rekenen. Uiteraard zullen wij ook nu dankbaar gebruik maken van suggesties voor verbetering om de kwaliteit van het handboek en het interactief leerplatform in de toekomst nog te optimaliseren. Alle studerende wensen wij veel succes met hun studies.

De auteurs, Sint-Niklaas/Melle, juni 2024

0.1 Het doel van de economische wetenschap

Je hebt de beslissing genomen om verder te studeren. Economisch gezien is dit niet zonder betekenis. Studeren brengt nogal wat uitgaven mee (inschrijvingsgeld, boeken, verplaatsingskosten, kot). Je ouders gaan misschien nog een paar jaartjes met twee uit werken, of zul je een centje bijverdienen in het studentenrestaurant? Vergeet echter niet dat de overheid een groot deel van je studiekosten voor haar rekening neemt. Hoe zul je de opgedane kennis ten dienste stellen van de gemeenschap?

Bij bijna alle menselijke handelingen komt een economisch gezichtspunt om de hoek kijken. Het economisch aspect van het handelen bestaat in het kiezen. Welke zijn de elementen van deze keuze?

0.1.1 Behoeftte

Behoeftte

Een behoefte is het aanvoelen van een tekort en het streven om dit tekort te bevredigen (subjectief karakter).

Primaire of levensnoodzakelijke (behoefte)

Immateriële (behoefte)

Collectieve of gemeenschappelijke (behoefte)

Individuele behoeften

De menselijke behoeften zijn talrijk en van allerlei aard. In eerste instantie denken wij daarbij aan de primaire of levensnoodzakelijke behoeften (voeding, kleding en huisvesting). De behoeften zijn trouwens niet steeds van materiële aard. Naarmate een maatschappij zich ontwikkelt, komen meer en meer de behoeften van immateriële aard op de voorgrond (onderwijs, ontspanning, geneeskundige verzorging). Collectieve of gemeenschappelijke behoeften zijn gelijkaardig voor een groot aantal personen en worden normaal door de gemeenschap als geheel bevredigd (onderwijs, wegen, bejaardenzorg, recreatiezones).

Individuele behoeften zijn subjectiever en worden normaal bevredigd dankzij de inspanningen van personen of van hun gezin (voeding, kleding, huisvesting, ontspanning).

0.1.2 Schaarre middelen

De middelen – goederen en diensten – waarover de consument beschikt om zijn talrijke behoeften te bevredigen, zijn maar in beperkte mate beschikbaar. Deze goederen en diensten noemen we daarom economische of schaarse goederen.

Schaars middel

Schaars is echter geen synoniem van zeldzaam. Voedingsmiddelen zijn in onze winkels in overvloed aanwezig. Waarom spreekt de economie dan van schaarse goederen? Indien ze door de winkels gratis ter beschikking werden gesteld, zouden de voorraden vlug uitgeput zijn. Een schaars middel kan men dan ook definiëren als een middel waarvan de verlangde hoeveelheid de beschikbare hoeveelheid zou overtreffen indien het gratis ter beschikking stond.

Hierdoor ontstaat dan ook het waardeverschijnsel (wij moeten er een prijs voor betalen). Schaarheid duidt dus niet op de hoeveelheid goederen en diensten maar op de beperktheid van ons inkomen. Met ons inkomen kunnen we niet tegelijk aan al onze behoeften voldoen.

0.1.3 Nuttigheid en keuzeprobleem

Nut

Uit het voorgaande volgt dat we verplicht zijn te kiezen. Een goed of dienst komt slechts in aanmerking voor de bevrediging van een bepaalde behoefte in de mate dat het voor de mens nuttig is. Goederen en diensten zijn dus nuttig omdat ze behoeften bevredigen. De behoeftebevrediging (nut) die ontstaat bij het eten van bv. mosselen met frieten is niet voor iedereen hetzelfde.

Economisch principe

Een mens die rationeel handelt, moet derhalve volgens de graad van bevrediging of nuttigheid een waardeschaal of voorkeurschema opstellen afhankelijk van zijn subjectief nut, d.i. het economisch principe. De mens tracht met zijn beschikbare middelen zo te kiezen, dat hij volgens zijn schatting een maximale behoeftebevrediging bereikt.

Deze behoeftebevrediging vindt plaats in gezinnen die geld (inkomen) uitgeven aan goederen en diensten. Deze worden geproduceerd door de bedrijven en de overheid, die daarvoor gebruikmaken van productiemiddelen en daarvoor geld betalen aan de gezinnen. Ook bedrijven en overheid moeten kiezen. Een werknemer kan niet gelijktijdig in de landbouw en in de dienstensector werkzaam zijn. Een stuk grond kan men niet gelijktijdig voor wegeaanleg en als natuurgebied gebruiken. De overheid kan niet aan ontwikkelingshulp uitgeven wat ze aan defensie heeft besteed. Steeds moet men kiezen hoe men de beperkte middelen zal gebruiken. Kiezen uit alternatieve mogelijkheden is dus steeds noodzakelijk; gebruikt men de beperkte middelen voor een bepaald goed, dan kan men ze niet meer inzetten bij de productie van een ander goed.

Economie

De economie kunnen we bijgevolg definiëren als de studie van het menselijk streven naar bevrediging van behoeften met behulp van schaarse middelen.

Met vrienden op zoek gaan naar voorwerpen, toverspreuken leren en magische personages tegenkomen. Economisch keuze-probleem of niet?

Toets jezelf ► Waar sta je?

0.2 Welvaart en welzijn

Welvaart

De mate waarin mensen met de beschikbare schaarse middelen in hun behoeften kunnen voorzien, noemt men de welvaart. Als we erin slagen die schaarste te verminderen, zeggen we dat de welvaart is gestegen. Dit betekent niet alleen dat welvaart om veel geld en om veel inkomen gaat, maar ook over bijvoorbeeld vrije tijd, kwaliteit van het leefmilieu, humanisering van de arbeid en opheffing van allerlei vormen van discriminatie. Verwezenlijking van deze wensen betekent meestal dat beslag moet worden gelegd op schaarse middelen.

Welzijn

Welzijn heeft een ruimer karakter. Welzijn is je gevoel van 'welbevinden' en betekent ook bevrediging van verlangens (vriendschap, liefde, gezondheid) die geen beslag leggen op schaarse middelen. Welvaart en welzijn hoeven niet samen te vallen: als je drie keer per jaar op reis kunt gaan, dan beschik je over een hoge mate van welvaart, maar als je veel liever thuis in je tuin je favoriete boek leest, hebben we het over welzijn.

Toets jezelf ► Waar sta je?

0.3 Soorten goederen

Vrije goederen

Niet-schaarse goederen noemt men vrije goederen. Ze zijn in de natuur zo overvloedig aanwezig dat de volledige behoefte aan dergelijke goederen kan worden bevredigd. Het traditionele voorbeeld hiervan is lucht. Nochtans blijkt ook hier dat schaarste een relatief begrip is naargelang van de tijd en de omstandigheden. Maak daarvoor even een wandeling in de binnenstad van bv. Peking.

Economische goederen

In de economische wetenschap gaat het enkel om economische goederen (= schaarse middelen). De term 'goederen' slaat dan zowel op goederen (iets tastbaars, bv. een fiets) als op diensten (niet tastbaar, bv. een bezoekje aan de bioscoop en een hotelovernachting in Londen). De economische goederen kunnen we volgens diverse criteria onderverdelen.

Zo onderscheiden we:

- ▶ **zuiver individuele goederen,**
- ▶ **zuiver collectieve goederen en**
- ▶ **quasicollectieve goederen.**

Zuiver individuele goederen

De meeste goederen waarmee we in aanraking komen, zijn zuiver individuele goederen, zoals een fiets of een pintje. Bij zuiver individuele goederen is er sprake van rivaliteit onder consumenten en de producent kan consumenten uitsluiten van gebruik. Als je een fiets koopt, dan kan iemand anders niet ook nog eens die fiets kopen. De consumptie van de één rivaliseert (= wedijvert) met de consumptie van de ander. Bij deze goederen is het ook mogelijk iemand van consumptie uit te sluiten. Als je een pintje uitdrinkt, kan niemand anders dit pintje nog uitdrinken. Individuele goederen worden geproduceerd door bedrijven. De marktprijs dekt in principe de kosten en maakt bovendien winst mogelijk.

Om toegang te krijgen tot de festivalweide moet je betalen.

Zuiver collectieve goederen

Zuiver collectieve goederen zijn niet-rivaliserend en zijn ook niet-uitsluitbaar. Neem bijvoorbeeld de diensten van brandweer en politie. Van rivaliserende consumptie is geen sprake, omdat de bescherming van de ene persoon de bescherming van de andere persoon niet hindert. Ook uitsluiting van consumptie is niet mogelijk: de brandweer en politie zijn er voor ons allemaal. Het bedrijfsleven neemt niet het risico om zuiver collectieve goederen te produceren. Zolang zuiver collectieve goederen er niet zijn, betaalt men er niet voor. Als ze er wel zijn, hoeft je niet te betalen om er gebruik van te maken. Dit hoeft niet te betekenen dat de overheid deze goederen zelf moet produceren. Omdat zuiver collectieve goederen aan de samenleving als geheel worden geleverd, moet in beginsel wel iedereen aan de kosten daarvan mee betalen via de belastingheffing.

Quasicollectieve goederen

Quasicollectieve goederen komen in principe voor verkoop op de markt in aanmerking (individuele goederen), maar soms worden ze uit sociale (bv. het onderwijs) of praktische (bv. het wegennet) overwegingen door de overheid aangeboden. Bij onderwijs bijvoorbeeld, is sprake van rivalisering: het aantal leerlingen per klas is beperkt. Ook uitsluiting is mogelijk. In privéscholen krijgen alleen diegenen onderwijs die ervoor betalen. Dit is echter maatschappelijk ongewenst. De consumptie van onderwijs heeft een positieve invloed op de welvaart van anderen. Daarom biedt de overheid dit onderwijs meestal tegen een lagere prijs aan dan waartegen het bedrijfsleven dit zou kunnen aanbieden.

Het is soms moeilijk aan te geven of een goed collectief of quasicollectief is. Snelwegen in Frankrijk zijn bv. quasicollectief (men moet een tol betalen, anders wordt men uitgesloten), terwijl die in België over het algemeen (nog) als collectieve goederen zijn aan te merken. Sinds 1 april 2016 bracht de Vlaamse kilometerheffing voor vrachtwagens op onze snelwegen en op een aantal grote gewestwegen daar verandering in.

Economische goederen kunnen we ook onderverdelen in:

- ▶ **consumptiegoederen,**
- ▶ **investeringsgoederen.**

Consumptiegoederen

Consumptiegoederen bevredigen onmiddellijk de behoeften van gezinshuishoudingen. Bepaalde consumptiegoederen kan men slechts éénmaal verbruiken (bv. brood) terwijl men andere goederen daarentegen verschillende malen voor de bevrediging van dezelfde behoefte kan aanwenden (bv. smartphone). In het eerste geval spreken we van verbruiksgoederen (= niet-duurzame consumptiegoederen), in het tweede geval van gebruiksgoederen (= duurzame consumptiegoederen).

Verbruiksgoederen**Gebruiksgoederen****Investeringsgoederen**

Investeringsgoederen dienen om andere goederen – hetzij consumptie-, hetzij investeringsgoederen – te produceren. Deze productie gebeurt door de bedrijfshuishoudingen. De investeringsgoederen kunnen duurzaam of niet-duurzaam zijn. In het eerste geval spreken we van kapitaalgoederen of productiegoederen (bv. gebouwen, machines, vervoermaterieel). De kapitaalgoederen hebben een levensduur van ten minste één jaar.

Kapitaalgoederen**Vlottende investeringsgoederen**

In het tweede geval spreken we van vlottende investeringsgoederen (bv. grondstoffen, hulpmaterialen). Ze worden trouwens tijdens het productieproces verwerkt of vernietigd. Volgens conventie worden alle voorraden als vlottende investeringsgoederen beschouwd¹.

1. cf. Macro-economische grootheden, 4.2.1.

1.1 De keuze van de optimale goederencombinatie (= evenwicht van de consument)

Bij de besteding van zijn inkomen wordt de consument geconfronteerd met een bijna onbeperkt aantal goederen en diensten waaruit hij een combinatie moet kiezen.

Vraag is: welke?

De uiteindelijke optimale keuze van de consument wordt bepaald door:

- ▶ **niet-economische factoren:** de voorkeuren of preferenties;
- ▶ **economische factoren:**
 - de prijzen van de goederen en
 - het beschikbaar inkomen (= budget).

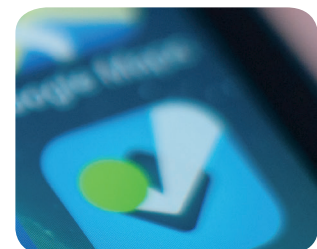
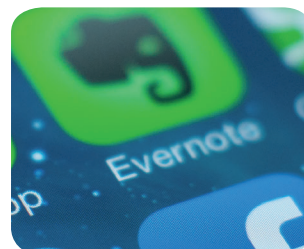
1.1.1 De preferenties

Preferenties van een consument zijn volkomen subjectief en afhankelijk van de eigen individuele voorkeur. Het is niet de taak van de economie een verklaring van de voorkeuren van de consumenten te geven. Voor de economie zijn de preferenties een gegeven. Uit allerlei onderzoeken weten we dat de behoeften van mensen bepaald worden door sociologische en psychologische factoren.

Tot de sociologische factoren behoren alle invloeden die te maken hebben met het feit dat mensen, dus ook consumenten, tot een bepaalde bevolkingsgroep behoren. Hiertoe rekenen we de invloed van:

- ▶ **de gezinssituatie.** Een jong gezin zonder kinderen heeft een heel ander bestedingspatroon dan een jong gezin met kinderen (bv. vakanties, uitgaven aan kleding en voeding). De leeftijd speelt ook een rol. Jonge mensen hebben andere behoeften dan oudere mensen;
- ▶ **de sociale klasse.** Mensen kopen bepaalde consumptiegoederen omdat ze vinden dat die bij hun status, positie of buurt passen (bv. keuze van een smartphone is een populair statussymbool);
- ▶ **de religie.** Denk hierbij aan het soort consumptiegoederen dat mensen kopen (bv. geen varkensvlees);
- ▶ **de woonplaats.** Mensen op het platteland hebben andere consumptiegewoonten dan mensen in de stad. Op het platteland gaan de mensen bijvoorbeeld minder naar de bioscoop;
- ▶ **de nationaliteit.** Er bestaan grote verschillen in zeden en gewoonten. Belgen zijn grote bierdrinkers, Italianen drinken veel wijn.

Jonge mensen hebben andere behoeften dan oudere mensen.

Exclusieve handgemaakte
damesschoenen en
-tassen.

Bandwagoneffect
Snobeffect

Eerste wet van Gossen
of de wet van het
dalend grensnut

Marginale nut of grensnut

Naast de sociologische invloeden onderscheiden we de psychologische invloeden. De psychologie bestudeert de consument als persoon.

Tot de psychologische factoren behoren:

- ▶ **de persoonlijkheid.** Hierbij gaat het om het karakter van de mensen. Een consument kan introvert of extravert zijn, risicozoekend of risicomijdend. Dit heeft allemaal invloed op de preferenties;
- ▶ **de levensstijl.** Hierbij gaat het over de manier waarop mensen hun tijd en geld besteden. Soms doen mensen elkaar na (bv. allemaal een jeans) (= bandwagoneffect). Anderen willen zich weer heel exclusief gedragen (bv. Ferrari-freaks) (= snobeffect);
- ▶ **de attitude.** Mensen leggen een verschillende houding ten aanzien van producten en aanbieders aan de dag. Zo staat B&O voor kwaliteit en exclusieve vormgeving.

Preferenties kunnen uiteraard in de tijd veranderen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren onder invloed van reclame, seizoenen en het ouder worden.

In zijn streven naar maximale behoeftebevrediging tracht de consument een zo groot mogelijk nut te bereiken. Dit brengt ons bij de ervaringsregel die bekend staat als de eerste wet van Gossen of de wet van het dalend grensnut. Deze wet zegt: naarmate men meer beschikt over een aantal eenheden van een bepaald goed, daalt voor de consument het nut dat de laatste eenheid aan het totale nut toevoegt. In plaats van het nut van de laatst toegevoegde eenheid, spreken we ook wel over het marginale nut of grensnut van een goed. De eerste wet van Gossen zegt m.a.w. dat voor een consument het totale nut van drie ijsjes hoger is dan van twee ijsjes. Maar het extranut dat het derde ijsje aan het totale nut toevoegt, is geringer dan het extranut dat het tweede ijsje gaf. Op deze wet zijn er enkele uitzonderingen. Bv. wanneer een toename van de beschikbare hoeveelheid een stijging van het grensnut veroorzaakt, zoals bij verslaafden en verzamelaars.

Toch kan lang niet alles in het preferentieschema van een consument worden gerealiseerd. Er blijven steeds onvervulde behoeften. De consument is met name beperkt door het feit dat hij de betrokken goederen slechts tegen betaling van een bepaalde prijs kan verkrijgen en door het beschikbare inkomen. Zij beperken de aankoopmogelijkheden van de consument.

Toets jezelf ► Waar sta je?

1.1.2 Budget en prijzen

Het opstellen van de budgetlijn

Gegeven

We gaan voor de eenvoud uit van twee soorten consumptiegoederen, bv. broodjes gezond en pintjes. Een hoeveelheid (= Q) van elk vormt een goederenbundel (= combinatie).

- budget = 300 EUR,
- prijs voor een pintje (= P_{pintje}) = 2,50 EUR,
- prijs van een broodje gezond (= P_{broodje}) = 4 EUR.

Omdat het gehele inkomen steeds opgaat aan broodjes gezond en pintjes kunnen we de budgetlijn tekenen op basis van de volgende budgetvergelijking:

$$P_{\text{pintje}} \cdot Q_{\text{pintje}} + P_{\text{broodje}} \cdot Q_{\text{broodje}} = \text{budget}^1$$

$$2,50 \cdot Q_{\text{pintje}} + 4 \cdot Q_{\text{broodje}} = 300$$

Daar de budgetlijn een rechte is, volstaat het de twee snijpunten te vinden.

- Wordt het budget geheel besteed aan broodjes gezond, dan vinden we voor

$$Q_{\text{pintje}} = 0: 2,50 \cdot 0 + 4 \cdot Q_{\text{broodje}} = 300 \Rightarrow Q_{\text{broodje}} = 300/4 = 75 \text{ (punt A).}$$

- Wordt het budget geheel besteed aan pintjes, dan vinden we voor

$$Q_{\text{broodje}} = 0: 2,50 \cdot Q_{\text{pintje}} + 4 \cdot 0 = 300 \Rightarrow Q_{\text{pintje}} = 300/2,50 = 120 \text{ (punt B).}$$

We verbinden de twee punten door een rechte lijn. Deze lijn noemen we de budgetlijn. De budgetlijn = de lijn van alle mogelijkheden = de rechte die de combinaties van twee goederen weergeeft die de consument met een bepaald budget kan aanschaffen, rekening houdend met de prijzen van de goederen. In bv. situatie C worden met het gegeven budget 25 broodjes gezond en 80 pintjes gekocht.

Zijn de combinaties D en E ook mogelijk?

In situatie D worden 40 pintjes aangeschaft en 40 broodjes gezond. Deze situatie behoort tot de mogelijkheden, maar is niet doelmatig bij het budget van 300 EUR. De consument zou zijn inkomen niet volledig besteden (= sparen) en bijgevolg geen maximale

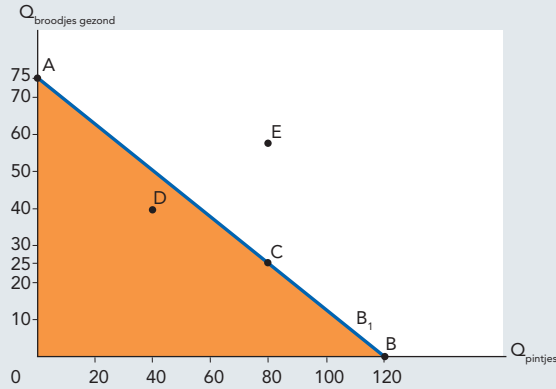
Budgetlijn

1. Vergelijking van de eerste graad die steeds een rechte geeft.
Algemeen $P_x \cdot Q_x + P_y \cdot Q_y = \text{budget}$.

behoeftebevrediging bereiken. Situatie E is niet mogelijk. Het budget is daarvoor te klein (= ontsparen of lenen).

Figuur 1.1
De budgetrestrictie

Gevolgen van inkomensveranderingen

Uitgangssituatie

- budget = 300 EUR,
- prijs voor een pintje (= P_{pintje}) = 2,50 EUR,
- prijs van een broodje gezond (= P_{broodje}) = 4 EUR.

Dit leverde ons de budgetlijn B_1 op (cf. figuur 1.1).

Verlaging inkomen

We onderzoeken nu de weerslag op de budgetlijn ingevolge een daling van het budget tot 200 EUR bij constante prijzen.

$$2,50 \cdot Q_{\text{pintje}} + 4 \cdot Q_{\text{broodje}} = 200$$

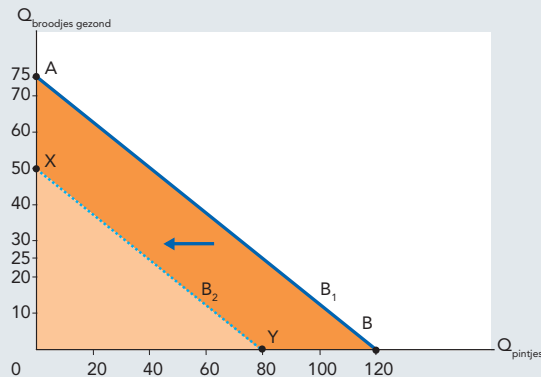
$$Q_{\text{pintje}} = 0 \Rightarrow Q_{\text{broodje}} = 50$$

$$Q_{\text{broodje}} = 0 \Rightarrow Q_{\text{pintje}} = 80$$

Je kan nu maximaal 50 broodjes gezond (punt X) of 80 pintjes (punt Y) kopen. Dit levert ons de nieuwe budgetlijn B_2 op.

Figuur 1.2
De budgetlijn: een verlaging van het inkomen

Besluit**Nominaal inkomen****Reële inkomen**

De budgetlijn verschuift evenwijdig naar links bij een daling van het nominaal inkomen en gelijkblijvende prijzen van de goederen. We spreken van nominaal inkomen als we het hebben over het inkomen in geldeenheden. Als het nominaal inkomen gecorrigeerd wordt voor de prijzen van goederen en diensten, vinden we het reële inkomen. Dan spreken we dus over de hoeveelheid goederen en diensten die we met een bepaald inkomen kunnen kopen.

Het onderscheid tussen nominaal en reëel inkomen is van belang om te kunnen zien hoe de koopkracht zich ontwikkelt. De koopkracht wordt gevormd door het reële inkomen. Indien de budgetlijn dus evenwijdig naar links verschuift, spreken we van een reële afname van het inkomen (= afname koopkracht).

Omgekeerd verschuift bij een stijging van het nominaal inkomen en gelijkblijvende prijzen van de goederen de budgetlijn evenwijdig naar rechts. We spreken dan van een reële stijging van het inkomen (= toename koopkracht).

Gevolgen van prijsveranderingen

Uitgangssituatie

- budget = 300 EUR,
- prijs voor een pintje ($= P_{\text{pintje}}$) = 2,50 EUR,
- prijs van een broodje gezond ($= P_{\text{broodje}}$) = 4 EUR.

Dit leverde ons de budgetlijn B_1 op (cf. figuur 1.1, pag. 17).

Daling prijs liedjes

Nu onderzoeken wij de weerslag van een prijswijziging in één van de twee goederen op de budgetlijn bij een constant inkomen. We veronderstellen dat de prijs voor een pintje daalt naar 2 EUR.

$$2 \cdot Q_{\text{pintje}} + 4 \cdot Q_{\text{broodje}} = 300$$

$$Q_{\text{pintje}} = 0 \Rightarrow Q_{\text{broodje}} = 75$$

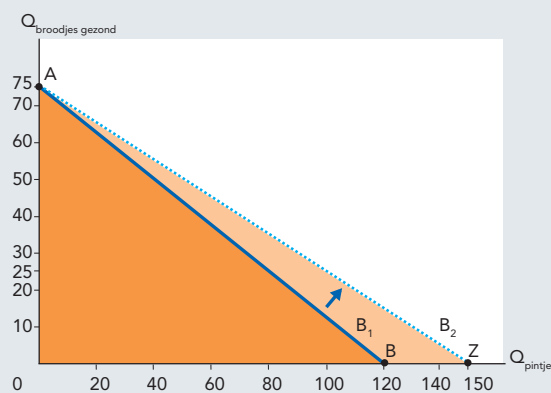
$$Q_{\text{broodje}} = 0 \Rightarrow Q_{\text{pintje}} = 150$$

Nu is de maximale hoeveelheid pintjes die de consument kan kopen niet 120 maar 150 (punt Z). Dit levert ons de nieuwe budgetlijn B_2 op.

Figuur 1.3

De budgetlijn: een daling van de prijs van pintjes

Als de prijs van één van de twee goederen (bv. pintjes) daalt en de prijs van het andere goed (bv. broodjes gezond) constant blijft, kan de consument met hetzelfde budget meer eenheden van dit goed (hier pintjes) kopen. Dit komt door een reële toename van het inkomen (= toename koopkracht), terwijl het nominaal inkomen constant is gebleven. De nieuwe budgetlijn B_2 ligt dan boven de oorspronkelijke budgetlijn B_1 .

Besluit

Een prijsdaling (of een prijsstijging) wijzigt de helling van de budgetlijn.

Toets jezelf ► Waar sta je?

1.2 De prijsvraagcurve (kortweg vraagcurve)

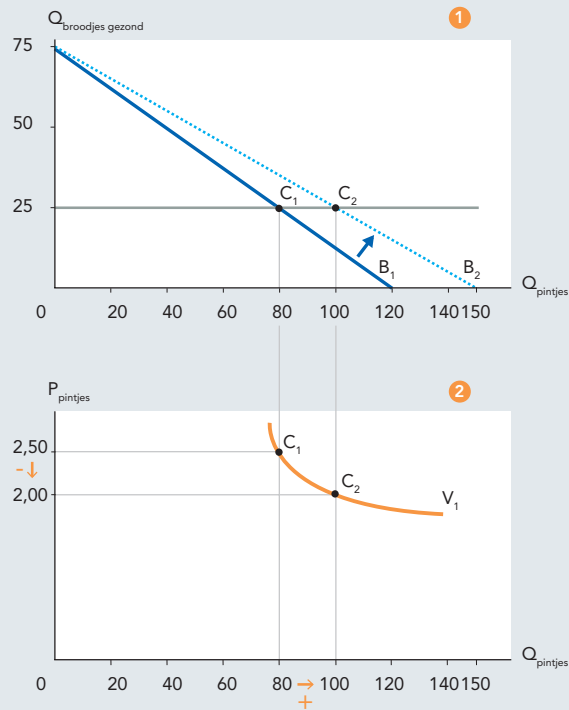
1.2.1 De afleiding van de individuele vraagcurve

Tot nu toe zagen we dat het spel van preferenties, inkomen en prijzen de optimale keuze van de consument bepaalt. Als we de relatie tussen de hoeveelheid en de prijs van één goed onderzoeken, beschouwen we alle andere factoren als constant (preferenties, inkomen en prijzen van andere goederen). Dit is de bekende ceteris-paribusvoorwaarde.

We veronderstellen dat de prijs voor een pintje daalt van 2,50 EUR naar 2 EUR. Een broodje gezond kost nog steeds 4 EUR. Het budget bedraagt 300 EUR. Dit leverde ons figuur 1.3, pag. 18 op.

Figuur 1.4
Afleiding van de individuele vraagcurve

Om te bepalen wat de gevolgen zijn van de prijsdaling van pintjes, moeten we weten wat de preferentie van de consument is voor broodjes gezond. We nemen aan dat hij steeds vijftwintig broodjes gezond wil hebben (cf. figuur 1.4, grafiek 1). De totale uitgaven voor broodjes gezond bedragen dus 100 EUR. De resterende 200 EUR wordt besteed aan pintjes.

Als de prijs van een pintje 2,50 EUR is, kan de consument tachtig pintjes kopen (C_1 op budgetlijn B_1). Bij een prijs van 2 EUR koopt hij honderd pintjes (C_2 op budgetlijn B_2).

We stellen vast dat als de prijs voor een pintje daalt (van 2,50 EUR naar 2 EUR), de gevraagde hoeveelheid stijgt (van tachtig naar honderd pintjes). De vraagcurve van figuur 1.4, grafiek 2, geeft de gevraagde hoeveelheid pintjes bij de respectieve prijzen².

Besluit

De gevraagde hoeveelheid neemt toe als de prijs van het goed daalt en neemt af als de prijs stijgt. Er bestaat een negatief verband tussen de prijs en de gevraagde hoeveelheid van een bepaald goed. Vandaar dat de vraagcurve dalend verloopt.

2. Economen hebben – in tegenstelling tot wiskundigen – de gewoonte de onafhankelijke variabele (hier de prijs) op de verticale as weer te geven en de afhankelijke variabele (hier de gevraagde hoeveelheid) op de horizontale as.

Individuele vraagcurve

De individuele vraagcurve geeft dan weer welke hoeveelheden van een bepaald goed de consument bereid is te kopen tegen een reeks van prijzen. Met elke prijs correspondeert een bepaalde gevraagde hoeveelheid.

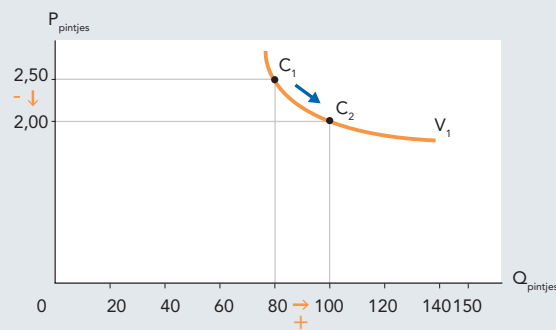
We moeten een duidelijk onderscheid maken tussen een beweging langs de vraagcurve en een verschuiving van de vraagcurve.

1.2.2 Een beweging langs de individuele vraagcurve

Een beweging langs de vraagcurve zelf is duidelijk het gevolg van een wijziging van de prijs (ceteris paribus). De prijsdaling voor pintjes van 2,50 EUR naar 2 EUR leidt tot een beweging op de vraagcurve van C_1 naar C_2 .

Figuur 1.5
Beweging langs de
individuele vraagcurve

1.2.3 Verschuivingen van de individuele vraagcurve

De individuele vraagcurve zelf verschuift evenwel wanneer, bij een constante prijs van het beschouwde goed, de overige determinanten van het consumentengedrag wijzigen. Dit is met name het geval bij een verandering van het inkomen, de prijs van andere goederen en de smaak van de consumenten.

We laten deze drie gegevens niet tegelijkertijd veranderen. Daaruit zouden we weinig conclusies kunnen trekken. Wel passen we de ceteris-paribusclausule toe. Eén element wijzigt, de andere blijven constant.

Veranderingen in het inkomen

Daling inkomen

In figuur 1.6 onderzoeken we bv. de invloed op de oorspronkelijke vraagcurve (cf. figuur 1.4, grafiek 2) bij een daling van het inkomen tot 200 EUR en constante prijzen en preferenties. We gaan ervan uit dat men alweer vijftwintig broodjes gezond vraagt en dat de prijs van één broodje 4 EUR bedraagt.